

Úvodní slovo

Milé čtenářky, milí čtenáři,

poslední listopadové dny dávají tušit, že pomalu ale jistě přituhuje. Nebývale teplé podzimní počasí vystřídalo mrholení s příslibem sněhu, v televizi běží jedna vánoční reklama za druhou a prodejci začínají vytahovat vánoční dekorace a oprašovat céděčka s koledami. Už brzy budou obchody prskat ve švech pod náporům dárkuchtivých zákazníků a domácnosti se budou blýskat po důkladném předvánočním úklidu.

Patnácté číslo newsletteru Globalizace a rozvojová politika – GaRP si od stoupající předvánoční horečky udržuje odstup. Nabízí ohlednutí za některými důležitými událostmi v Česku i zahraničí, které přinesly podzimní dny.

V nejdelším z článků listopadového newsletteru se Dagmar Milerová Prášková ohlíží za konferencí „Boj s hladem cestou zodpovědného obchodu a udržitelného zemědělství“, která se konala v Praze v říjnu u příležitosti Světového dne výživy. Na dvoudenní mezinárodní konferenci hledali představitelé neziskových a farmářských organizací z rozvojových zemí spolu se zástupci evropského neziskového sektoru odpověď na otázku, jak naplnit První rozvojový cíl tisíciletí, tedy jak snížit počet chudých a hladovějících lidí ve světě do roku 2015 na polovinu.

Ivan Lukáš se ve svém komentáři přesunul z Prahy do jihokorejské metropole. Zaměřil na jedno z hlavních témat nedávno skončeného summitu zemí G20 v Soulu, kterým byla aktuální hrozba měnové války. Zdá se, že USA a Evropa při hledání řešení napjaté situace trochu přestřelily, neboť jejich důraz na revaluaci čínské měny odstrkuje do pozadí mnohem zásadnější hrozbu pro globální rovnováhu -

Účastníci konference "Boj s hladem cestou zodpovědného obchodu a udržitelného zemědělství".
Foto Dagmar Milerová Prášková

monetární politiku USA. Krizová situace si navíc žádá strukturální reformy nejen v Číně, ale i USA, které by šly ruku v ruce s reformou mezinárodního měnového systému. Jak ale ukázaly výsledky listopadového summitu dvaceti nejmocnějších ekonomik světa, dohoda, která by uklidnila zvířené vody světové ekonomiky, je hudbou budoucnosti.

Nakonec se Jiří Čáslavka pouští do úvah o přístupech k měření ekonomického rozvoje a sociálního pokroku. Všeobecně uznávaný index HDP je s oblibou považován za indikátor společenského blahobytu, přitom ani zdaleka nevypovídá o skutečném bohatství společnosti, neboť měří jen peněžní hodnotu zboží a služeb a mnoho dalších důležitých věcí zcela pomíjí. Tato kritika není nic nového, nové je to, že se podobnými úvahami již nazabývají pouze akademické a nevládní instituce, ale i Evropská komise či OECD. Do debaty o alternativách měření veřejného blaha přispěla také nedávno vydaná zpráva Stiglitzovy komise, která navrhuje, aby se měření rozšířilo i o další ukazatele, jakými jsou příjmy, spotřeba a dostupné zdroje domácnosti či sledování nerovností. Zpráva také dopo-

Úvodní slovo.....1

Zaostřeno.....2

Jak vyhrát boj s hladem?

Komentář.....4

Čínská měnová politika, americká monetární a debata o zlatém standardu aneb jak zabránit ekonomické de-globalizaci

Nakonec.....5

Růst versus udržitelný úpadek? Používáme špatnou metodologii

ručuje, aby měření sledovalo nejen současnou generaci, ale i to, co tu po ní zbude příštím generacím.

Vážení čtenáři, vážené čtenářky, doufám, že vás předvánoční přípravy příliš nevyčerpají. Pokud byste si chtěli na chvíli odpočinout od vánočního shonu a ještě se dovědět něco zajímavého, věnujte pozornost pozvánce na straně 6 na workshop „Evropská investiční banka – Investice pro rozvoj? aneb Vše, co jste kdy chtěli vědět o EIB, ale báli jste se zeptat“, který se koná 2. prosince 2010.

Příjemné čtení vám za tým Glopolis
přeje

Ingrid Mitáčková

) Jak vyhrát boj s hladem?

U příležitosti letošního Světového dne výživy uspořádal Glopolis ve spolupráci s partnerskými organizacemi Heinrich Böll Stiftung a Misereor v rámci projektu EcoFair Trade Dialogue mezinárodní konferenci „Boj s hladem cestou zodpovědného obchodu a udržitelného zemědělství“, zaměřenou na možnosti naplnění Prvního cíle tisíciletí, tedy snížení počtu chudých a hladovějících lidí ve světě, nastolením férovějších podmínek světového obchodu a propagací ekologických forem zemědělství. Konference se kromě mnoha odborníků a zástupců neziskového sektoru z Evropy zúčastnili také zástupci neziskových a farmářských organizací z Keni, Indie, Filipín a Burkiny Faso. Jejich příspěvky potvrdily skutečnost, že současný systém světového obchodu znemožňuje zlepšení situace venkovského obyvatelstva, které tvoří největší podíl chudých na světě.

Temná stránka liberalizace

Situaci v rozvojových zemích přiblížila v úvodu konference Louiza Kabiru z Keňské komise pro lidská práva (Kenyan Human Rights Commission). Dnešními hlavními problémy Keni jsou bezesporu zadluženost země, nedostatek finančních zdrojů, zabírání půdy, špatné postavení domácích producentů potravin, rostoucí populace a vysoký počet lidí nakažených HIV/AIDS. Kvůli liberalizaci obchodu a programům strukturálního přizpůsobení (SAPs), které se řídí neoliberalním modelem rozvoje a upřednostňují principy tržního hospodářství, se z Keni stal čistý dovozce potravin. Ceny dovezených potravin se přitom díky dotacím pro farmáře Severu pohybuje tak nízko, že s přehledem převládají lokální produkci. Přestože Světová banka přiznala v roce 2007 selhání těchto programů, i nadále propaguje liberalizaci světového obchodu. Podle Louizy Kabiru je zde však

Indický trh. Zdroj: www.sxc.hu

patrný dvojitý metr, protože například Moldávie nebo Balkánské státy plně neliberalizovaly své trhy, kdežto země rozvojového světa jsou k tomu nuceny. Keňa, stejně jako ostatní země Jihu, také doplácí na volatilitu cen potravin i na neschopnost konkurovat evropským farmářům.

Názory Louizy Kabiru podpořila další keňská účastnice konference Hellen Yego, farmářka a členka Federace východoafrických farmářů (Eastern African Farmers Federation). V Keni podle jejích slov, stejně jako ve většině dalších afrických zemí, tvoří zemědělství páteř národní ekonomiky (pro představu v Keni žije 80 % obyvatelstva na venkově, z toho jsou tři čtvrtiny malí farmáři). Je však velmi limitováno požadavky liberalizace trhu s potravinami ze strany meziná-

rodních obchodních institucí. Hellen Yego ale s hořkostí konstatovala, že je to i keňská vláda, která propaguje ekonomické liberální reformy jako prostředek pro své vlastní zájmy. Konkrétním problémem keňských farmářů je pak vládní politika upřednostňovaná plodin, které stíhá sankcemi ty producenty, kteří pěstují jiné, než stanovené plodiny, jakými jsou káva, čaj, květiny, pšenice, rýže a kukuřice. V nejhorším postavení se pak nacházejí zejména ženy - farmářky, kterým jsou vzhledem k trvající dominantní roli mužů upírána vlastnická a dědická práva k půdě. Nedávné iniciativě usilující o zrovnoprávnění žen a mužů ve vlastnických právech k půdě ale Keňané v národním referendu řekli „ne“.

Částečně odlišnou realitu indické společnosti představila na konferenci Sagari Ramdas z organizace Anthra, zabývající se živočišnou výrobou a udržitelným zemědělstvím. Indie je totiž zemí mnoha paradoxů, na jedné straně prudce roste počet indických milionářů, na druhé straně 43 % indických dětí trpí podvýživou. Také počet lidí, žijících s méně než 1,25 dolary na den, převyšuje celkový počet chudého obyvatelstva celé subsaharské Afriky. Malí indiští farmáři se ale potýkají se stejnými problémy jako jejich kolegové v ostatních zemích nerozvinutého Jihu. Kvůli neoliberalním reformám klesly investice do zemědělství, stát přestal hrát zásadní roli při poskytování základních služeb a ochranných sítí, produkci potravin drží v rukou velké agropodniky a mnoho farmářů se přeorientovalo na pěstování jedné konkrétní tržní plodiny. Sagari Ramdas vidí hlavní problém v tom, že hospodářství je řízeno motivem výdělku, přitom ale podle ní nelze spekulovat s cenami potravin jako s cenami nemovitostí již z podstaty věci samé, protože nelze spekulovat s lidskými životy. Zdůraznila také, že problémem není nedostatek potravin či půdy, ale nákupní síla obyvatelstva. Velkým producentům se prostě vyplatí prodat produkci jako krmivo pro dobytek do Evropy, protože výkupní cena je vyšší.

Zemědělství v roli outsidera

Ranja Sengupta z indické neziskové organizace Third World Network mluvila o tom, že se obecně velmi podceňuje role zemědělství. Je to prý tím, že v celkovém hrubém domácím produktu tvoří zemědělský sektor většinou jen malé procento (v Indii 22 %), přitom je ale v zemědělství obvykle zaměstnána více jak polovina obyvatelstva (60 % v indickém případě), což má zásadní vliv na potravinovou bezpečnost obyvatel. Ta je definována jako stálý přístup všech lidí k dostatečnému množství kvalitních potravin. Ranja Sengupta také poukázala na nevyvážené vyjednávání

o dohodách volného obchodu mezi Indií a rozvinutými státy jako je Evropská unie, Japonsko či Austrálie. Ty jsou velmi komplexní a požadují odstranění veškerých bariér ze strany rozvojových zemí. Rozvinuté země však nejsou ochotny zbavit své producenty privilegií (například zemědělských evropských dotací), které jim umožňují vyvážit své produkty za nízké ceny. Těmto cenám však nejsou farmáři z Jihu schopni konkurovat, protože jsou mnohdy nižší, než je výrobní cena produktu. O konkurenceschopnosti nemůže být proto řeč.

Filipínské problémy nastínila ve svém příspěvku Arze Glipo (Integrated Rural Development Foundation). Filipíny se potýkají s nejvyšší nezaměstnaností v jihovýchodní Asii, 23 procent Filipínců přežívá s méně než 1,25 dolary na den, 44 % obyvatel s méně než 2 dolary. Zemědělství přispívá jen 14 procenty do hrubého domácího produktu. Kořeny chudoby podle ní leží ve velké majetkové nerovnosti, půda a produktivní zdroje jsou totiž soustředěny v rukou jen několika málo bohatých rodin a agropodniků. Exportně zaměřená ekonomika a závislost na dovozu zbrzdila domácí produkci a ze zahraničního obchodu profituje jen několik velikých společností. Produktivita je proto nízká, ale výrobní ceny vysoké, a tak nejsou filipínští producenti konkurenceschopní. Na většinu domácích problémů ale nemá vláda řešení, a proto je situace na Filipínách velmi vážná.

Je libo sklenici evropského mléka?

Negativní aspekty evropského exportu představili na příkladu Burkiny Faso Korotoumou Gariko, producentka mléka a členka Rolnické konfederace, a Maurice Oudet, misionář spolupracující s rolnickými asociacemi. Oba dva se shodli na ničivém vlivu dovozu mléčných výrobků na domácí producenty. Evropská unie totiž do Afriky vyváží sušené mléko, jehož kvalita není příliš vysoká díky přidávanému rostlinnému tuku. Jeho cena je

však nízká, a proto mu obyvatelstvo dává přednost před lokální produkcí čerstvého mléka. Problémem Afriky není nedostatek potravin, ale záplava levných základních potravin z rozvinutých zemí, která způsobuje, že se farmáři v rozvojových zemích neužívají. Podle Korotoumou Gariko se také ukázalo, že o potravinové krizi se začalo mluvit až ve chvíli, kdy zasáhla celý svět, v nerozvinutých státech ale existuje tato krize již mnoho desetiletí.

Na otázku, jak vyhrát boj s hladem a odstranit chudobu ve světě, našli všichni řečníci stejné odpovědi. Snížení chudoby a počtu hladovějících lze dosáhnout především podporou malých farmářů. Změny současného stavu vyžadují na mezinárodní úrovni silnou politickou vůli, reformu obchodu a investičních politik, vytvoření obchodních pravidel respektujících lidská práva, regulaci komoditních spekulací, mezinárodní pravidla pro investice do půdy (bránící nešetrným záborům půdy) a uznání potravinové svobodnosti, tedy práva země svobodně si zvolit, jaké plodiny chce pěstovat a konzumovat, přičemž tato volba by měla vycházet z potřeb vlastního obyvatelstva, nikoli z poptávky mezinárodního trhu.

Na národní úrovni je třeba podporovat ekologicky a sociálně udržitelného zemědělství, zajistit účast malých farmářů při tvorbě politik potravinové bezpečnosti, dát prostor farmářským organizacím, zajistit spravedlivé pozemkové reformy, odstranit korupci, zlepšit postavení žen a možnost reálné obrany při porušování lidských práv.

autorka

Dagmar Milerová Prášková

Článek byl zveřejněn také na www.rozvojovka.cz

) Čínská měnová politika, americká monetární a debata o zlatém standardu aneb jak zabránit ekonomické de-globalizaci

Jedním z hlavních témat listopadového summitu zemí G20 v Soulu byla hrozba měnové války. Tlak, který v poslední době vyvíjejí Spojené státy americké spolu s řadou evropských lídrů na Čínu, aby méně regulovala yuan a povolila jeho revaluaci, však není úplně trefou do černého při hledání cesty z napjaté situace. Problémy měnové války a obecněji problémy spojené s globálními obchodními nerovnováhami, které jsou tak zásadní pro mezinárodní spolupráci, vyžadují zaměřit se na daleko důležitější otázky. Finanční analytici se shodují v tom, že by měl být položen větší důraz na monetární politiku USA a na strukturální reformy v této zemi i v Číně, stejně jako na reformu mezinárodního měnového systému.

Martin Wolf z Financial Times správně poznamenal, že nominální revaluace renminbi není ani nevyhnutelnou ani postačující podmínkou pro řešení měnové krize a globální nerovnováhy. Nevyhnutelnou není proto, že to může být vyšší inflace, která přinese změny v relativních cenách. A postačující není proto, že i kdyby k revaluaci došlo, pořád bude potřeba zvýšit utrácení poměrně k výrobě v samotné Číně. Nominální změna hodnoty čínské měny je tak spíš usnadňujícím faktorem než strukturálním řešením. Naopak to, co se jeví jako současná největší hrozba pro globální rovnováhu, je monetární politika americké federální banky. Nová vlna kvantitativního uvolňování (QE2) má do finančních trhů napumpovat dalších 600 miliard dolarů. Pokud tento krok nepůjde ruku v ruce se strukturálními reformami v USA, přelije se kapitál do jiných, především tzv. vynořujících se ekonomik (emerging markets). To způsobí

Soul. Zdroj: www.sxc.hu

další zhodnocení jejich měny, a tudíž přispěje k novému měnovému napětí a v nejhorším případě i k obchodnímu protekcionismu.

Zdá se, že tento tah ze strany Fedu (Americká centrální banka) vnímá jako problém stále více politických špiček. Americká monetární politika se stává terčem kritiky ze strany mnohých zemí. Nejhlasitěji se ozývá Čína, což je pochopitelné, vzhledem k tlaku, který na ni Spojené státy vyvíjejí, zatímco sami manipulují s dolarem pomocí monetární politiky. Německý ministr financí Wolfgang Schäuble označil politiku Fedu za „bezradnou“ a zvyšující „vratkost mezinárodní ekonomiky“. Ministr financí Jižní Afriky má za to, že americká monetární politika „podkopává ducha mezinárodní spolupráce“. Ke kritice se přidala i tak těžká váha jakou je Brazílie.

A konečně, spíš než tlaku na Čínu za účelem revaluace její měny by se světoví lídři měli víc věnovat debatě o reformě globálního měnového systému, která je zásadní pro řešení všech nastíněných problémů. Návrh prezidenta Světové banky Roberta Zoellicka vrátit se k modifikované ver-

zi zlatého standardu je jedním z možných řešení. Nabízejí se však i jiná řešení, jako například větší role pro Zvláštní práva čerpání (Special drawing rights, SDR), systém vedoucích měn, na které by byli napojeny regionální měny, nebo globální rezervní měna složená z koše hlavních měn. K žádné zásadní dohodě, která by mohla přispět k řešení nastíněných problémů, bohužel na summitu v Soulu nedošlo. Otázkou je, jestli má smysl doufat, že příští „gé dvacítky“ tyto problémy vyřeší anebo je lepší hledat pro jejich řešení alternativní instituce. Ale to už je téma na jiný článek.

autor
Ivan Lukáš

) Růst versus udržitelný úpadek? Používáme špatnou metodologii

Koncem října vyšel v Hospodářských novinách komentář Jana Macháčka, který polemizuje s proslovem Václava Havla na letošním Fóru 2000. Rád bych do této debaty vnesl ještě další úhel pohledu, který namísto zbytečně vyhoceného „růst versus úpadek“ (byť udržitelný), vidí realistické východisko v revizi přístupů k měření ekonomického rozvoje a sociálního pokroku.

Přestože souhlasím s Václavem Havlem, že ne všechno je možné změřit, v komplexních společnostech našeho typu nejde plavat nazdařbůh v moři neuspořádaných údajů. K politickým a ekonomickým rozhodnutím potřebujeme statistické údaje. Problém je tedy spíše v tom, že používáme špatnou metodologii, takže se potom nesmíme divit, že máme tendenci zaměřovat pozornost na cíle, které nevedou ke zlepšování kvality života lidí. Dosaďadní způsoby řízení hospodářství a sociálního rozvoje založené na tradičních ukazatelích tak trochu připomínají pilota snažícího se nalézt nejlepší kurs bez spolehlivého kompasu.

Problematické HDP

Jen málo konceptů se dnes těší takové posvátné účtce, jako je růst HDP, a to je ten hlavní problém. Samozřejmě že měříme i jiné ukazatele, ale indexu HDP se dostává bezkonkurenčně největší pozornosti, takže se nabízí otázka, zda je to opravdu to hlavní a nejdůležitější měřítko zvyšování kvality našich životů. Dalo by se jistě namítnout, že HDP prostě měří celkovou produkci statků a služeb a je chybou z tohoto ukazatele odvozovat ekonomický rozvoj a sociální pokrok. To je jistě pravda, chyba není v HDP, ale ve významu, který mu přisuzujeme. Ostatně toto si uvědomoval již samot-

ný Simon Kuznetz, který byl za svoji průkopnickou práci v oblasti měření hrubého národního produktu oceněn Nobelovou cenou. Bohužel se stalo přesně to, před čím varoval. HDP je nesprávně interpretován jako index veřejného blaha a „růst růstu“, je tedy cílem sám o sobě. Zdá se, že jsme v podobné situaci jako ve třicátých letech minulého století před vynálezem HDP - sice již neplaveme nazdařbůh v moři neuspořádaných údajů, ale plaveme v moři různých indexů, z nichž se žádný dosud ani zdaleka nepřibližuje významu HDP, který ale nevyovídá o skutečném bohatství společnosti.

Kvalita života

Jak vyplývá z výsledků nedávného průzkumu veřejného mínění Eurobarometr, více než dvě třetiny občanů EU si myslí, že vedle tempa růstu je podstatná také jeho kvalita, tedy že by vlády měly klást větší důraz na sociální a ekologické aspekty. Občané si také stále více uvědomují, že často není žádná souvislost mezi růstem HDP a růstem jejich příjmů, i při růstu HDP mohou příjmy většiny obyvatelstva stagnovat či dokonce klesat a dokonce se během období růstu HDP nemusejí ani vytvářet nová pracovní místa. HDP totiž nijak neodráží rozdělení bohatství ve společnosti a v mnoha zemích, jejichž hrubý domácí produkt dosahuje poměrně vysoké úrovně, existují propastné rozdíly mezi bohatými a chudými. A hlavně, nepříznivé dopady hospodářské činnosti na životní prostředí jsou stále evidentnější, takže je potřeba v rámci národního účetnictví více pracovat s negativními externalitami.

Stiglitzova komise

Na tyto a další otázky dává odpověď nedávno publikovaná zpráva komise věhlasných ekonomů a sociologů v čele s nositelem Nobelovy ceny Josephem Stiglitzem, která doporučuje odklon od měření produkce k měření příjmu, spotřeby a dostupných zdrojů

domácností a sledování nerovností. Dále navrhuje odlišovat kvalitu života současné generace a udržitelnost života generací příštích, tedy měřit zásoby fyzického, přírodního, lidského a sociálního kapitálu. Kvalita našich životů závisí podle komise nejen na ekonomických zdrojích, ale také na službách veřejného sektoru (vzdělávání, zdravotní a sociální služby, bezpečí veřejných prostranství, dostupnost bydlení, míra zaměstnanosti).

Na opravdu respektovaný souhrnný index si sice ještě nějaký čas počkáme, je však důležité, že existují zárodky politické vůle ke změně. Toto je podle mého názoru skutečně reálná cesta, která nás může dovést k udržitelnější společnosti, cesta, jež není založena výlučně na hospodářském růstu, ale je rovněž určována sociálními a environmentálními faktory. Tedy žádný úpadek, naopak.

autor
Jiří Čáslavka

Článek vyšel také v Hospodářských novinách.

Pokud se chcete více seznámit s tématem, o němž článek Jiřího Čáslavky pojednává, můžete si přečíst publikaci „**Indikátory blahobytu**“, kterou právě vydal Zelený kruh a Hnutí Duha v Edici APEL.

) Pozvánka na workshop

Evropská investiční banka – Investice pro rozvoj? aneb Vše, co jste kdy chtěli vědět o EIB, ale báli jste se zeptat

Čtvrtek 2. 12. 2010, 14:00 – 17:00
The HUB, Drtinova 10, 150 00 Praha 5

CEE Bankwatch Network a Pražský institut pro globální politiku - Glopolis

Vás zvou na workshop o aktivitách Evropské investiční banky (EIB) - jedné z největších mezinárodních finančních institucí na světě - za hranicemi EU, zejména v zemích chudého Jihu.

Workshop bude zaměřen na představení současné role EIB v rozvojových aktivitách EU, zmapování vnitřních rozhodovacích procesů uvnitř banky, v Evropské unii a v členských státech (se zvláštním důrazem na roli České republiky) a na možnosti pro zlepšení současného stavu.

Hostem bude **Savior Mwambwa**, ředitel organizace **Centre for Trade Policy and Development**, zaměřující se zejména na boj proti chudobě a vztahy mezi chudobou a obchodní politikou.

Pracovním jazykem workshopu bude angličtina. V případě zájmu je možno zajistit individuální tlumočení. Pokud máte zájem o tlumočení, přihlaste se prosím na workshop nejpozději do pondělí 29. 11. 2010 a v emailu uveďte, že si přejete zajistit tlumočení. Ti, kteří nemají o tlumočení zájem, se mohou hlásit do středy 1. 12. 2010.

Svoji účast prosím potvrďte na emailu martin.kryl@hnutiduha.cz.

Více informací naleznete na www.glopolis.org

Vytvoření Newsletteru bylo podpořeno z prostředků Evropské unie a Ministerstva zahraničních věcí ČR.